

В нинішніх умовах як державоцентризм, так і людиноцентризм породжують нестабільність і руйнацію. В державних утвореннях, на нашу думку, повинен панувати христоцентризм. В такому разі у сучасного соціуму є надія на нормальне функціонування суспільних відносин. Не забороненим є пропагування свого віросповідання у будь-який законний спосіб. Вважаємо, що наукова платформа – найкращий плацдарм для викладення своїх ідей, де кожен може захистити своє, власне, сокровенне, вистраждане тисячоліттями. Людина має прагнути до істини усіма можливими способами. Вказана точка зору не претендує на безперечність, вона лише відображає позицію релігійної більшості українських громадян.

Література:

1. Блаженніший Митрополит Онуфрій вітає з Днем Хрещення Русі (відео). Українська Православна Церква. *Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ*. URL: <https://news.church.ua/2020/07/28/blazhennishij-mitropolit-onufrij-vitaje-z-dnem-xreshheniya-rusi-video/>
2. Проповедь во вторую неделю Великого поста 05.03.2018. (єпископ Серафим). *Почаевская духовная семинария*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=75t6p2aZY0w&feature=youtu.be>
3. Йордан Табов. «Когда крестилась Киевская Русь?» (Глава 12. Проблемы крещения Руси). URL: <http://www.math.bas.bg/~telecom/JT/tabov/www.usmoku.ru/articles/tabov/wkrc/index.html>
4. Конституційний Суд України ухвалив Рішення у справі щодо конституційності встановлених на період дії карантину обмежень прав і свобод громадян (28.08.2020) . *Конституційний Суд України* : веб-сайт. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/konstytuciynnyu-sud-ukrayiny-uhvalyv-rishennya-u-spravi-shchodo-konstytuciynosti-vstanovlenykh>

ПОНЯТІЙНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ У ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ: РАНЬОЕЛЛІНІСТИЧНИЙ ЕПІКУРЕЇЗМ

Кучеренко Д. С.

консультант з юридичних питань

ТОВ «КОМРЕЦЬ»

м. Запоріжжя, Україна

Епікур Афінський (341–270 до н. е.) у 306 році до н. е. засновує в Афінах філософську школу, яка отримує назву епікурейської. Філософське вчення цієї школи – епікуреїзм постає на ґрунті філософії

Демокріта та вчень кіренської школи. Найвідомішими представниками раннього періоду школи (кінець IV – III ст. ст. до н. е.) були Гермарх Мітіленський, Леонтей Лампсакський, Метродор Лампсакський, Поліеній, Полістрат та ін.

Елліністична людина як людина античності не може розлучитися із тим станом відчуття та мислення, що обов'язково вимагає визнання чуттєвого космосу. На відміну від стоїцизму, що вбачає істину у бутті як мислимому, у загальному понятті, епікуреїзм постає не як система понять, а як система чуттєвого буття. Г. В. Ф. Гегель так характеризує епікуреїзм: «Что касается эпикурейской философии, то мы должны смотреть на нее не как на утверждение некоей системы *понятий*, а, напротив, как на утверждение некоей системы *представлений* или даже системы чувственного бытия; это чувственное бытие, воспринятое обычным способом созерцания, как ощущение, Эпикур сделал основой и руководящей нитью истины» [1, с. 365]. Так, Епікур робить буття сутністю не як буття взагалі, а як таке, що відчувається, тобто у формі безпосередньої одиничності. З цього приводу В. Віндельбанд зазначає: «Теорией образования понятий... он намеренно не занимался» [2, с. 273]. Епікур вважає, що немає необхідності займатися логікою, оскільки саме фізика допомагає людям пізнати істинне значення слів, вона йде в лад із самими речами. Так, Діоген Лаертський вказує: «Диалектику они отвергают как науку излишнюю – в физике, говорят они, достаточно пользоваться словами, соответствующими предметам» [3, с. 377]. Філософію Епікур поділяє на три частини: фізику, каноніку та етику. Каноніка є логічною частиною, за допомогою якої визначаються способи пізнання світу. Ж. М. Гюйо так розкриває важливість каноніки для Епікура: «...ибо для того, чтобы в явлениях природы различать истинное от ложного, реальное от иллюзорного, надо еще обладать критерием истинного и ложного; но одна лишь логика доставляет нам этот критерий и тем самым подкрепляет истинность и физики и морали. ...Таким образом в то самое время, как физика избавляет эпикурейца от страха перед сверхъестественным, логика должна освободить его от той нерешительности, которая вызывается опасением ошибки, сомнением. ...Она силится подвести под очевидный прочный фундамент – ощущение; дать науке положительный объект – чувственный факт; показать, что мысль не призрачна, и что можно утверждать с полной уверенностью, пока не утвердится ничего другого, кроме ощущений» [4, с. 66–67]. У творі «Про критерій або Канон» Епікур розробляє вчення про критерії істини та правила (канони)

пізнання: 1) відчуття (грец. *aisthēseis*), 2) поняття або загальні передбачення (грец. *prolēpseis*), 3) пристрасті (грец. *pathē*) – задоволення та страждання, до яких епікурейці додають 4) образний кидок думки (грец. *phantasticai eribolai tēs dianoias*). На відміну від Сократа, який вищим задоволенням вважає *найзагальніше* задоволення, оскільки його принципом є розум, що завжди виходить із загального, принципом Епікура є чуттєвість, тобто *частковість*, розшарування на одиничність. Для філософа єдиною об'єктивною дійсністю є лише *чуттєва* дійсність. Епікур підкреслює думку Демокріта про те, що чуттєве сприйняття є не тільки значимим, але є підставою, що забезпечує логос. Таким чином, він розуміє свою загальність не з точки зору розуму, а з точки зору чуттєвої необхідності. Відчуття необхідно приймати такими, якими вони є. Тільки відчуття здатні охоплювати буття, відчуття не помиляються, тобто, виключно відчуття сприймають буття. Епікур стверджує, що відчуття самі по собі істинні, вони пізнають сутність. Він зазначає, що якщо ми будемо відкидати чуттєві уявлення, не визнавати відчуття та допускати лише умосяжне подібно Демокріту і Платону, то все переплутається та хитнеться не тільки істина суцього, але й саме поняття суцього. Адже будь-яке мислення спирається на сприйняття або, принаймні, не може без нього існувати. Не може виникнути жодне поняття, якщо спершу не існує безпосереднє сприйняття. Але якщо будь-якому поняттю передує безпосереднє сприйняття, то відкидати об'єкти чуттєвого сприйняття – означає необхідним чином відкидати саме мислення. Речі створюють певні образи – ейдолони (грец. *eidōla* – подоби, копії), які у нас проникають та відбиваються. Загальні передбачення є значеннями слів, тому необхідно брати основне значення слова і на нього спиратися. Не потрібно доводити відчуття страждання чи задоволення, тобто піддавати сумніву їхню наявність. Кидок думки є необхідним для постулювання певного факту, який неможливо встановити і довести трьома попередньо зазначеними критеріями істини.

Епікур у листі до свого учня Геродота вказує на те, що він з метою якнайкращого вивчення та розуміння його вчення послідовниками, склав скорочений звід системи із викладом її основних елементів, відповідно до якої необхідно звертатися до загальних принципів і керуватися певним методом. Так, Епікур пише: «...общее движение мысли часто бывает нам нужно, а подробности – не так часто. К этим общим чертам и приходится нам обращаться, постоянно памятуя, сколько нужно бывает и для самого общего движения мысли о предмете, и для всемерной точности подробностей, то есть хорошо

усвоив и запомнив самые основные черты. В самом деле, главным признаком совершенного и полного знания является умение быстро пользоваться бросками мысли, [а это бывает, когда все] сводится к простым основам и словам. Ибо кто не может в кратких словах охватить все, что изучается по частям, тот не может познать толщу всего охватываемого» [3, с. 378]. З точки зору Епікура знання може бути і розпочинається воно із чутевого досвіду, проте наука про знання розпочинається по-іншому. Далі він звертається до Геродота: «...следует понять то, что стоит за словами, чтобы можно было свести к ним для обсуждения все наши мнения, разыскания, недоумения, чтобы в бесконечных объяснениях не оставались они необсужденными, а слова не были пустыми. В самом деле, если только мы хотим свести к чему-то наши разыскания, недоумения, мнения, то нам необходимо при каждом слове видеть его первое значение, не нуждающееся в доказательстве. И затем мы должны во всем держаться ощущений, держаться наличных бросков мысли или любого иного критерия, держаться испытываемых нами претерпеваний – и это даст нам средства судить об ожидающем и неясном. А уже разобравшись с этим, следует переходить к рассмотрению неясного» [3, с. 379].

В основі вчення Епікура про право знаходиться поняття про *загальну користь*. У листі «До Менекея» він зазначає: «От благоразумия произошли все остальные добродетели; оно учит, что нельзя жить приятно, не живя разумно, нравственно и справедливо, и, наоборот, нельзя жить разумно, нравственно и справедливо, не живя приятно» [5, с. 597]. У творі «Головні думки» філософ вчить про походження справедливості із договору: «Справедливость не существует сама по себе; это – договор о том, чтобы не причинять и не терпеть вреда, заключенный при общении людей и всегда применительно к тем местам, где он заключается. ...В целом справедливость для всех одна и та же, поскольку она есть польза во взаимном общежитии людей; но в применении к особенностям места и обстоятельств справедливость не бывает для всех одна и та же» [3, с. 410]. Епікур розрізняє природний закон і закон людський: «Естественное право есть договор о пользе, цель которого не причинять и не терпеть вреда. ...Из тех действий, которые закон признает справедливыми, действительно справедливо только то, польза чего подтверждается нуждами человеческого общения, будет ли оно одинаково для всех или нет. А если кто издаст закон, от которого не окажется пользы в человеческом общении, такой закон по природе уже

будет несправедлив. И если даже польза, содержащаяся в справедливости, теряется и лишь на некоторое время соответствует нашему о ней предвосхищению, то в течение этого времени она все же будет оставаться справедливостью, – по крайней мере для тех, кто смотрит на существо дела и не смущается пустыми словами. ...Где без всякой перемены обстоятельств оказывается, что законы, считающиеся справедливыми, влекут следствия, не соответствующие нашему предвосхищению о справедливости, там они и не были справедливы. Где с переменной обстоятельств ранее установленная справедливость оказывается бесполезной, там она была справедлива, пока приносила пользу в общении сограждан, а потом перестала быть справедливой, перестав приносить пользу» [3, с. 410–411]. В. Виндельбанд підкреслює: «В государстве он видит союз, происшедший из потребности всеобщей защиты, который создан путем размышления отдельных лиц, и учреждения которого во всем объеме определяются точкой зрения общей пользы, эта цель права обуславливает собой всюду с одинаковой необходимостью некоторые самые общие понятия, но под влиянием различных обстоятельств они развиваются в многообразии отдельных правовых воззрений» [2, с. 270].

Література:

1. Гегель, Г.В.Ф. Сочинения: в 14-х т. / Г. В. Ф. Гегель; пер. с нем. Б.Г. Столпнер. Л.: Партийное издательство, 1932. Т. 10, Кн. 2. Лекции по истории философии. 454 с.
2. Виндельбанд В. История древней философии. Пер. с нем. под ред. А.И. Введенского. Киев : «Тандем», 1995. 368 с.
3. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Ред. тома и авт. вступ. ст. А.Ф. Лосев; Перевод М.Л. Гаспарова. 2-е изд. М. : Мысль, 1986. 571 с.
4. Гюйо Ж.М. Мораль Эпикура и её связь с современными учениями. Пер. с фр. Н. Южина. Изд. 2-е. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2015. 296 с.
5. Тит Лукреций Кар. О природе вещей. Том II: Статьи. Комментарии. Фрагменты Эпикура и Эмпедокла. / Редакция латинского текста и перевод Ф.А. Петровского. М.: Издательство Академии наук СССР, 1947. 717 с.